

MILJÖHANDBOK

Griftegårdsavdelningen Tranås kommun

Miljöhandboken är aktuell och godkänd (underskrift av verksamhetsansvarig)

Datum för godkännande:

Verksamhetsansvarig
(godkännare):

Verksamhetsbeskrivning och miljöorganisation

Verksamhetsnamn: Griftegårdsavdelningen	
Besöksadress: Griftegårdsgatan 1	Postadress: Tranås kommun, 573 82 Tranås
Organisationsnummer: 212000-0597	Antal medarbetare: 16
Miljösamordnare: Anki Lantz	E-postadress: anki.lantz@tranas.se
Verksamhetsansvarig: Lars Sundin	E-postadress: lars.sundin@tranas.se
Telefon: 0140-683 24	Hemsida: www.tranas.se
<p>Beskrivning av verksamheten:</p> <p>Griftegårdsavdelningen ansvarar för begravningsverksamheten inom Tranås Kommun. Vilket omfattar kommunens egna begravningsplatser Tranås nya- och gamla griftegård samt kyrkans fyra begravningsplatser Säby kyrkogård, Linderås kyrkogård, Adelövs kyrkogård samt Sommens skogskyrkogård. Avdelningen ansvar även för krematorieverksamheten i Ängarydskapellet.</p> <p>I vårt arbete ingår skötsel och underhåll av ovan nämnda griftegårdar, nyanläggning vid behov och gravskötsel på uppdrag av gravrättsinnehavaren. Samt all administration kring detta. I anslutning till Ängarydskapellet finns kontor, krematorium och bårhus. Vi har även lokal och verkstad/garagebyggnader.</p> <p><i>Våra lokaler</i></p> <p>Vi <u>hyr</u> våra lokaler, yta 1 349 m² fördelat på: Kontor 50 m², lager 125 m², verkstad/garage 456 m², kapell 450 m² och övriga ex personalutrymmen 268 m²</p> <p><i>Vi använder följande typ av energikällor för uppvärmning och drift av våra lokaler;</i> Kontor, kapell och krematorium = bergvärme. Övriga lokaler med luftvärmepump. Elen ingår inte i hyran, vi har valt grön el från Tranås Energi (<i>Bra miljöval, Älvräddarna</i>)</p> <p><i>Material och avfall</i></p> <p>Vår huvudsakliga användning av material i vår uteverksamhet består av kompostjord, växter, gräsfrö och höns gödsel. För att driva och underhålla vår maskinpark används vi smörjolja, diesel och alkylatbensin. I krematoriet används rapsolja och i det administrativa arbetet</p>	

används svanenmärkta kopieringspapper och kuvert. Vi behöver också kemprodukter för lokalvård och hygien.

I vår verksamhet produceras i huvudsak följande typer av avfall:

Kompostjord samt brännbart avfall tex gravljus och annat som besökarna på kyrkogården slänger. Se vidare på bilagan Avfallsredovisning

Resande och våra transporter

Arbetsresor för personalen inom kommunens gränser för att jobba på de kyrkogårdar som ligger utanför tätorten. Arbetsledaren som gör inköpsresor inom tätorten. Chefens resande innefattar besök på kyrkogårdar och deltagande i möte på andra kommunala avdelningar.

Vi har följande typer av transporter i vår verksamhet:

Vi transporterar jord och växter till kyrkogårdarna "på landet" samt en del gravstenar som inte ska användas mer. Våra arbetsfordon/maskiner används på alla kyrkogårdarna och körs däremellan vid behov.

Vår verksamhet använder följande typ av fordon och arbetsmaskiner

Citroen C4 2016, Ford Transit, Golf Caddy och Citroen Berlingo (privat)
Traktorgrävare JCB, Traktor MF 5435, Traktor John Deere, Minitraktor New Holland
El-bil Melex 4 st, Elbil Comarth Cross Rider, El-moped Tugger
Gräsklippare Stiga Titan, Stiga Pro 3 st, Hustler och Walker
Lövupptagare HL-500, en flakcykel och en elcykel.

Utsläpp, buller, vibration och lukt

Vi har följande typ av verksamhet som ger utsläpp
Krematorieverksamheten, skötseln av kyrkogårdarna och transporterna ger utsläpp i form av CO₂.

Vår verksamhet är lokaliserade på följande platser (enbart multisitediplom)

All verksamhet utgår från nya griftegården i Tranås.

Miljöarbetet är organiserat på följande sätt i verksamheten:

Verksamhetsansvarig

Lars Sundin
avdelningschef

Miljögrupp

Lars Sundin
Anki Lantz
Anders Göransson
Hasse Knutsson

Miljösamordnare

Anki Lantz – Har det övergripande ansvaret för avdelningens miljöarbete. Viket innebär att vara sammankallande till miljömöte, sammanställa och hålla dokumentationen aktuell, hålla övrig personal informerad om vårt miljöarbete och ansvarar, tillsammans med Anders G för kemikalieförteckning/hantering.

Övriga ansvarsområden

Arbetsledare Anders Göransson ansvarar för avfallshantering och information om det. Ansvarar också för kemikalieförteckning/hantering.

Organisation och delegering beslutades 2014-04-22

Delar av verksamheten som omfattas av miljöledningssystemet:

Hela verksamheten på Griftegårdsavdelningen

2. Miljöutredning

I tabellen nedan listas **alla** verksamhetens aktiviteter som ger direkt och indirekt miljöpåverkan. För de aktiviteter som bedöms som betydande ur miljösynpunkt anges hur mycket som används/släpps ut under ett år.

Alla aktiviteter är rangordnade efter hur stor miljöpåverkan vi bedömer att de har, 1 är mest betydande, därefter 2, 3 och så vidare. De aktiviteter som vi bedömer har betydande miljöpåverkan har vi sammanställt i punktlistan nedanför tabellen. Dessa aktiviteter ligger till grund för miljömål och handlingsplaner.

Aktivitet som påverkar miljön	Hur mycket används och/eller släpps ut?	Rangordning (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 osv.)
<i>Direkt miljöpåverkan</i>		
Kremering – eldningsolja 100% RME	13 450 liter 18 157 kg CO ₂ mätt i WTW*	1
Diesel MK I tjänstefordon (personbilar, pickupper)	2 251 liter 5 525 kg CO ₂ mätt i WTW*	3
Diesel MK I arbetsfordon	5 607 liter 13 513 kg CO ₂ mätt i WTW*	2
Maskiner, fordon övrigt – Alkylatbensin	2 000 liter 4 720 kg CO ₂	4
Gödningsmedel – Vårgrön (900), Chryssan (40 kg)	900 kg + ca 40 kg	7
Ogräsbekämpning - Ättika 12%	500 liter	8
Kemikaliförbrukning (allt kem utom olja, drivmedel)	Ca 285 liter	5
Avfall brännbart	4 400 kg	6
*Elanvändning/varav uppvärmning 100% grön el från vår leverantör 136 174 kwh 80 % av totala förbrukning	157 022 kwh 0 kg CO ₂	11
Pappersanvändning kontorspapper inköp	Ca 15 000 st	10
Motoroljor/hydraloljor/sågkedjeoljor /smörjfett	Ca 200 liter	9
<i>Indirekt miljöpåverkan (även positiv)</i>		
Kompostjord egen produktion	Ca 300 kbm	

* Mängden fossila växthusgasutsläpp för hela kedjan från framställning av råvara till att produkten förbränns i motorn, brännaren (WTT+TTW). 1,34 kg/l för RME och 2,41 kg/l för dieseln

Våra betydande miljöaspekter är;

1. Eldningsoljan till kremationer
2. Diesel till arbetsfordon och maskiner
3. Alkylatbensin till gräsklippare mm
4. Kemikalieanvändningen

Miljöhandbok för Miljödiplomering

3. Miljöpolicy, miljömål och handlingsplaner

Miljöpolicy

I vår verksamhet skall vi

- Regelbundet arbeta med miljöförbättringar.

Ex. minska elförbrukningen genom bättre uppvärmnings- och ventilationssystem i lokalerna, förbättra avfallssortering, minska bensin- o dieselförbrukningen genom att delvis byta ut till elfordon och elverktyg och ”grön” diesel.
- Följa lagar, förordningar och myndighetskrav som gäller vår verksamhet.
- Undvika användning av främmande ämnen som är svårnedbrytbara eller ovanligt förekommande så att den totala miljöbelastningen minskar.
- Fortlöpande utbilda, stimulera och informera våra medarbetare till engagemang, ansvar och delaktighet i vårt miljöarbete.
- Följa kommunens policy när det gäller inköp av varor och tjänster, fordon och tjänsteresor.
- Spara på resurser genom att återanvända/återvinna/kompostera och använda oss av bästa möjliga teknik.

Daterat och underskivet dokument bifogas. (Flik 1)

Miljömål och handlingsplaner för år: 2017

Mål 1	Minska dieselförbrukningen – mindre utsläpp av CO2		
Åtgärd/Aktivitet	Ansvarig	Tidpunkt	Resurser
Utbildning i eco-driving för personalen	Lars Sundin	2018-06-30	Tid för körning, teori och uppföljning ca 5 tim. Pengar avsatta i budget
Planera, samordna arbetet, Vid nyinköp tänk elbil alt hybrid	Anders Göransson Lars Sundin	Fortlöpande	Ingår i det dagliga arbetet Pengar i budget
Uppföljning av målet sker på följande sätt:	Årlig statistik på förbrukning per fordon		

Mål 2	Minska förbrukning alkylatbensin – mindre utsläpp av CO2		
Åtgärd/Aktivitet	Ansvarig	Tidpunkt	Resurser
Ersätta bensindrivna maskiner med elverktyg	Anders Göransson Lars Sundin	Fortlöpande	Utrymme i budget

Uppföljning av målet sker på följande sätt:		Förbrukning av 2- och 4-taktsbensin per begravningsplats Faktura från leverantör samt lista vid bensinfaten.	
Mål 3	Kemikalieanvändning – fasa ut/ersätta produkter med hög riskfaktor Färre produkter med samma funktion, fler miljömärkta varor		
Åtgärd/Aktivitet	Ansvarig	Tidpunkt	Resurser
Inköpen görs av färre personer	Anders Göransson	Fortlöpande	Tid att se över vad som finns innan nya inköp görs
Fråga leverantörer och återförsäljare efter likvärdig mer miljövänlig produkt	Anders Göransson	Fortlöpande	Ca 5 timmar per år.
Uppföljning av målet sker på följande sätt:		Genomgång av kemlista och förbrukning 1 gång per år	
Mål 4	Kremationer – mindre utsläpp av CO2 genom att få ner åtgången av RME per kremation		
Åtgärd/Aktivitet	Ansvarig	Tidpunkt	Resurser
Täta kontakter med ugnslieferantören för att ha rätt inställningar på alla reglage.	Lars Sundin Morgan Färnemyhr Lena Nordahl	Inom en 3-årsperiod	Pengar i budget Aktuellt serviceavtal
Uppföljning av målet sker på följande sätt:		Statistik från datorprogram som hör till ugnen. Manuell statistik som förs av den som kremerar	

4. Verksamhetsrutiner

Vi har utvärderat behovet av rutiner för att minimera vår miljöpåverkan samt säkerställa att vi uppfyller krav från lagstiftning, kunder och andra intressenter. Vi har beslutat att det är relevant för vår verksamhet att styra följande områden i vårt miljöledningssystem:

- Inköp
- Avfall
- Intern och Extern kommunikation
- Kemikalier

Inköp

Vi styr mot hållbara inköp i vår verksamhet på följande sätt:

Resultat av leverantörsuppföljning

Se bilaga ”Leverantörer till griftegården 2017” (Flik 3)

Där framgår vilka som har ett miljöarbete och inte. Och vilka vi handlar mest av/med. Samt förslag på åtgärd.

Praktiska rutiner för leverantörsuppföljning

Vi ställer följande miljökrav på våra leverantörer:

Vi måste följa *Lagen om offentlig upphandling* när vi köper varor och tjänster. Kommunen har även ett antal policys som vi ska följa. Det är:

- Upphandling-, beställnings- och inköbspolicy reviderad 2014-09-22
- Policy för miljöanpassad upphandling KF 2013-02-05
- Resepolicy – riktlinjer för resor dat. 2008-09-19, reviderad 2012-11-05
- Fordonspolicy – anskaffnings-, användnings- och uthyrningsprinciper dat. KF 2008-09-29, reviderad 2013-03-04

Huvudansvarig för inköpen är avdelningschef Lars Sundin. Delegation finns för arbetsledarna (uteverksamheten) och kapellvaktmästaren (kemprodukter städ och hygien) och assistenterna (kontorsmaterial)

Vid de inköp av varor som inte ingår i kommunens centrala upphandling gäller följande:

- Vid alla inköp ska det minst miljöbelastande alternativet väljas. Om priset är högre för en miljömässigt bättre vara får huvudansvarig besluta från fall till fall beroende på prisskillnadens storlek.
- Miljön ska väga tyngre än priset om det är ekonomiskt försvarbart.
- Vi ska i första hand försöka samarbeta med leverantörer och entreprenörer som har någon form av miljöledningssystem.

När det tecknas avtal med nya leverantörer kollar vi om de är miljöcertifierade. Om inte så skickar vi en "Begäran om miljöinformation" till dem. På vår leverantörslista bockar vi av när blanketten kommit tillbaka.

Detta kan gälla varor som exempel – gödning, gräsfrö, kisttransporter, växter och övrig griftegårdsutrustning inom parkvård, kisthantering mm.

Praktiska rutiner för miljökrav på produkter/tjänster

Vi gör följande aktiva miljöval vid inköp av produkter och tjänster: Se ovan.

Avfall

Vi har följande rutiner för att hantera det avfall som uppkommer i vår verksamhet:

Farligt avfall

Farligt avfall hanteras på följande sätt i vår verksamhet:

X Transportör med tillstånd hämtar hos oss: JRAB, Tekniska verken Linköping

Nej vi för inte journal över farligt avfall som vi lämnar ifrån oss.

Vi sorterar avfall i följande fraktioner i vår verksamhet:

Se bilaga "Avfall 2017" (Flik 4)

Intern och Extern kommunikation

Vi informerar våra medarbetare om verksamhetens miljöarbete på följande sätt:

På våra regelbundna arbetsplatsträffa 6 ggr per år. Samt vid behov.

Vi informerar externa intressenter (t.ex. kunder, leverantörer, samarbetspartners, myndigheter) om verksamhetens miljöarbete på följande sätt:

Information om vårt miljöarbete finns uppsatt på anslagstavlorna ute på våra kyrkogårdar. På hemsidan finns miljöpolicy och miljöhandbok. www.tranas.se
Info till leverantörer, se ovan under inköp.

Kemikalier

Vi är anslutna till kemikaliehanteringsprogrammet iChemistry där all information finns om de kemiska produkter vi använder. Verksamhetens kem är uppdelat på tre avdelningar där en produkt kan finnas på flera ställen. Vi samordnar inköpen och ska under 2017 lära oss hur man riskbedömer och hittar ersättningsprodukter med hjälp av programmet. SDB finns i programmet. (se flik 5)

Kemiska produkter förvaras och hanteras säkert. Vi arbetar aktivt med att byta ut produkter till mer miljöanpassade alternativ.

5. Lagkrav

Vi har gjort en utvärdering av vilka miljölagar och andra regler som berör vår verksamhet.

Tillståndspliktig eller anmälningspliktig verksamhet

Vi bedriver miljöfarlig verksamhet som är tillståndspliktig eller anmälningspliktig enligt Miljöbalken.

- Ja, Tillståndspliktig
 Ja, Anmälningspliktig
 Nej

Verksamhetsrutin/aktivitet	Ansvarig	Lagreferens
Utbildning och kompetens Alla medarbetare ska ha relevant kompetens på miljöområdet.	Lars Sundin Anki Lantz	Miljöbalk (MB) SFS 1998:808 MB Kap. 2 Allmänna hänsynsregler §2 Kunskapskravet §3 Försiktighetsprincipen §5 Hushållnings- & kretsloppsprincipen §4 Produktvalsregeln §8 Skadeansvaret
Inköpsrutin/policy Vi ställer miljökrav vid inköp/upphandling.	Lars Sundin Anders Göransson Anki Lantz	
Avfall Vi arbetar aktivt med att minska, återanvända och återvinna avfall. Farligt avfall förvaras och	Anders Göransson Anders Göransson	Miljöbalk (MB) SFS 1998:808 MB Kap 15 Avfall och producentansvar Avfallsförordningen (SFS 2011:927) Naturvårdsverkets föreskrifter om transport av avfall (NFS 2005:3) MB Kap. 2 Allmänna hänsynsregler

Verksamhetsrutin/aktivitet	Ansvarig	Lagreferens
transporteras enligt lagkrav. Avfall forts.		§5 Hushållnings- & kretsloppsprincipen Förordning om producentansvar för: Förpackningar (SFS 2014:1073), Returpapper (SFS 2014:1074), Batterier (SFS 2008:834), Bilar (SFS 2007:185), Däck (SFS 1994:1236), Elprodukter (SFS 2014:1075), Glödlampor och vissa belysningsarmaturer (SFS 2000:208) Lokal renhållningsordning och avfallsplan i kommunen
Tomgångskörning Vi undviker tomgångskörning mer än 1 minut och har informerat våra medarbetare om detta.	Anders Göransson	Lokala föreskrifter avseende hälsa och miljö
Miljörisker och nödlägesberedskap Vi arbetar systematiskt med brandskydd och att förebygga brand i vår verksamhet	Lars Sundin	Lag om skydd mot olyckor (SFS 2003:778)
Köldmedelshantering Visuell daglig kontroll av termometrar och årlig kontroll utförs av certifierat företag	Lars Sundin	Köldmedelsförordningen och F-gasförordningen
Tillståndspliktig verksamhet Krematorium Egenkontroll Krematorium	Lars Sundin Lars Sundin	Miljöbalken 9 kap (SFS 1998:808) Förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (SFS 1998:899) Miljödomsbeslut/miljööverdomsbeslut Gjort anmälan eller tillståndsansökan Relevanta rutiner för att uppfylla krav på verksamheten Dom 20090922/20100121 Miljöbalken 26 kap (1998:808) Förordning om verksamhetsutövers egenkontroll (SFS 1998:901) Relevant egenkontrollprogram Uppfylla relevanta egenkontrollpunkter i checklista

6. Miljörisker och nödlägesberedskap

I tabellen nedan har vi dokumenterat relevanta miljörisker i vår verksamhet, hur vi ska agera för att förhindra dem och vad vi gör om de ändå händer. I de fall en längre instruktion behövs har vi gett en hänvisning.

Miljörisk	Förhindras genom	Vid olycka görs följande
Brand	Regelbunden brandsyn, skyddsron och fasighetssyn	Följa rutiner: rädda, larma, släcka
Drivmedel - förvaring	Invallning av tankar, uppsamlingskärl under bensinförvaring	Sanering av drivmedel
Krematorieverksamhet, driftstörning	Att följa egenkontrollprogram enligt miljöbalken	Se egenkontrollprogram

Krematorieverksamhet bränsleförvaring	Invallning av tanken	Sanering av RME-olja
Bårhus och bisättning kylar, frys Läckage av köldmedel	Årlig läcksökning av aggregaten	Kontaktar ett certifierat serviceföretag

7. Utbildning och kompetens

Våra medarbetare får miljöutbildning. Vi identifierar årligen utbildningsbehov för våra medarbetare och sammanställer detta i kompetensplanen.

Se bilagor ”Genomförda utbildningar” och ”Utbildningsplan” (Flik 6)

8. Miljöberättelse

Vi gör varje år en egen uppföljning av vårt miljöarbete i form av en miljöberättelse.

Miljöberättelse för år: 2016

Verksamhetens miljöpåverkan

Vi har i vår miljöutredning identifierat följande miljöaspekter som de mest betydande:

- Utsläpp av CO₂ Elförbrukning, dock 100 % grön el
- Utsläpp av CO₂ från maskiner, arbetsfordon och övriga fordon som körs med diesel
- Kemikalieförbrukningen
- Alkylatbensin till småmaskiner och gräsklippare
- Kontorspappersförbrukning
- Brännbart avfall
- Utsläpp av CO₂ Kremationer, 100 % RME

Miljöindikatorer/Nyckeltal för miljöpåverkan				
Miljöaspekt	Nyckeltal år 2013	Nyckeltal år 2014	Nyckeltal år 2015	Nyckeltal år 2016
Elförbrukning total Varav uppvärmning 80%	188 612 150 890	168 477 134 782	170 218 136 174	157 022 125 618
Förbr. per m2 kapellet yta 500 m2 Förbr. per m2 personallokalen 162 m2	233,75 kwh 267,69 kwh	212,37 kwh 232,44 kwh	215,49 kwh 233,12 kwh	189,46 kwh 232,45 kwh
Diesel fordon och maskiner	8 812 l	8 859 l	8 270,5 l	7 858 l
Kemikalier andel miljömärkta varor i %	14,5 %	12 %	16 %	14 %
Alkylatbensin	1 600 l	1 905 l	1 997 l	2000 l
Kontorspappersförbrukning	Ca 17 000 st	Ca 25 000 st	Ca 12 500 st	Ca 12 500 st
Brännbart avfall	5 790 kg	5 700 kg	4 180 kg	4 400 kg
Kremationer, liter bränsle per kremation		56,96 l	61,32	60,05

Uppföljning av miljömål och kommentarer till utvecklingen av miljöindikatorer

Vi har under det senaste året arbetat med våra miljömål och har följande resultat:

- **Minska dieselförbrukning – mindre utsläpp av CO₂**
Under 2015 och 2016 har vi minskat totala förbrukningen av diesel med ca 5 % per år. Största minskningen har skett med den bil som bl.a. används till att uträtta ärenden, göra inköp mm. Det är helt i linje med vad vi har i handlingsplanen för att minska co₂-utsläppet. Både sommar och vinter styr vädret mycket hur vi använder våra maskiner. Vad vi fortsätter att tänka på är samordning av arbetet, inte låta dem gå på tomgång i onödan och vid nyinköp påverka de som upphandlar att ta hänsyn till miljön tex elbil eller hybrid för personbilar och pick-upper. Och att all personal som kör i tjänsten ska gå eco-drivutbildning.
- **Kemikalier**
Under 2016 har vi fortsatt rensa ut det vi inte använder, fått färre antal produkter
Vi ska fortsätta fråga efter mer miljövänliga/märkta alternativ och begränsa antalet olika sorter.
- **Förbrukning alkylatbensin**
Vi har inte nåt målet att minska utsläppet från alkylatbensinen totalt sett. Men vi lägger färre timmar på trimning och lövblåsning än förut. Till den här säsongen har vi äntligen en elbil på den kyrkogård där en gräsklippare användes som ”arbetsbil”. Det kommer att påverka förbrukningen positivt. Sedan är det som vanligt att vädrets påverkan på växtligheten har stor betydelse för a-bensinförbrukningen. Under säsongen 2017 kommer vi att ha samarbete med Stiga som innebär att vi provkör en del av deras produkter som är uppladdningsbara. Till exempel handgräsklippare, lövblås och trimmer. Problemet med dessa redskap är att de inte ännu är tillräckligt starka för att användas i professionell verksamhet. De har för kort användningstid och är för svaga. Alltså är det jättebra att vi får testa dem.
- **Kremering**
Vår målsättning var att inte öka koldioxidutsläppet vid kremering, och det har vi lyckats med. Rutinerna för egenkontroll och service följs. Även under 2016 har det varit störningar i driften som påverkar förbrukningen. En glad upptäkt var att RME-oljan inte släpper ut så mycket CO₂ som vanlig diesel så där har vi fått en rejäl sänkning.

Vi ska ha fortsatt täta kontakter med ugnslieferantören för att få det än mer driftsäkert. 2016 var förbrukningen per kremering 60,05 liter. Ugnslieferantören säger att det ska vara rimligt att komma under 50 liter per kremering, vilket är vår målsättning. Vi kan inte påverka antalet kremerationer men eftersom kremeringen är det som släpper ut mest koldioxid i vår verksamhet så ska det vara med i vår miljöplan så att vi är medvetna och gör det vi kan för att påverka processen.

- **Elförbrukningen**

Vi kan konstatera att förbrukningen stabiliserat sig de senaste åren efter installation av värmepump och byta av armaturer, kylar och glödlampor.

Under 2016 installerades ny ventilation i kapellbyggnaden samt att termostaterna på elementen spärras vid max 22°. Vi förbrukade 13 000 kwh mindre 2016, delvis beroende på en varm vinter men en del kan säkert bero på ändringarna ovan.

I övrigt planerar fastighetsägaren att installera bergvärme även i personalbyggnaden och vi har påtalat att en tilläggsisolering också skulle göra stor nytta.

Redovisning genomförda aktiviteter för att minska miljöpåverkan

(Här listas endast aktiviteter under 2016, tidigare händelser finns i föregående års dokumentation)

Aktiviteter för att minska elförbrukningen

- Installation av nytt ventilationssystem i kapellbyggnaden, 2016
- Spärrat termostaterna på elementen i kapellbyggnaden på 22 grader, 2016

- *Aktiviteter för att minska förbrukningen av drivmedel*
- Köpt in en elcykel som användas på nya griftegården
- Vi provar uppladdningsbara redskap, gräsklippare, trimmer, lövblås åt Stiga
- Köpt ytterligare en elbil att användas på Säby kkg

Aktiviteter för att minska mängden sopor

- Vi använder mer eldrivna redskap så det går åt mindre alkylatbensin vilket i sin tur gör att det blir färre plastdunkar i soporna
- Säger ifrån om utskicka av kataloger och pappersreklam, läser digitalt istället.
- Vi erbjuder gratis kompostjord på alla våra griftegårdar så besökarna inte behöver ta hit jord i säckar och kassar.

Övriga aktiviteter

- Minkat användningen av kemiska preparat. Ständigt pågående arbete med att fasat ut extra farliga produkter och ersatt med mer miljövänliga varor.
- Vi säljer begagnade gravstenar för återbruk
- Vi erbjuder perenna skötselalternativ och dessa har ökat i antal år från år
- Vi underhåller våra fågelholkar, planterar insektsvänliga växter och har bikupor för att värna om den biologiska mångfalden.
- Har satt upp kärl att lägga batterier från gravljusen i
- Bett blomsterhandlarna att använda hampasnören till handblommor istället för plastsnören.

Planerade åtgärder för 2017

Köpa fler elverktyg och småmaskiner **för att** minska koldioxidutsläppet, få bättre arbetsmiljö och bättre miljö även för besökare på kyrkogårdarna.

Jobba aktivt med att hitta kurser eller föredrag som är lämpligt och intressant för vår verksamhet **för att** bli medvetna och intresserade av vårt miljöarbete.

Sätta upp nya anslagstavlor vid våra kyrkogårdar där vi kommer att få mer plats att informera om vårt miljöarbete och vad vi kan erbjuda i form av kompostjord, stenar för återbruk mm.

Påverka fastighetsägaren, Tranås bostäder, för att byta värmesystem i personalbyggnaden och isolera byggnaderna bättre.

Utnyttja kemikaliehanteringsprogrammet Ichemistry på bästa sätt så vi, med hjälp av det, kan hitta ersättningsprodukter för farliga kemikalier och göra inköpen enklare eftersom man snabbt kan se vad vi haft tidigare mm

Vår vision / mål på lång sikt / önsketänk

Att alla våra små maskiner och redskap drivs med el och att alla våra transportfordon är elbilar.

Att vi kan erbjuda våra besökare snabbbladdstolpar till *sina* elbilar.

Att inköpsavdelningen upphandlar det mest miljövänliga, förnyelsebara bränslet till de stora maskiner och fordon som fortfarande måste använda det.

Att fler väljer "återbruksstenar" när de ska ha en ny gravsten.

Att fler väljer perenner som skötselalternativ.

9. Intern revision

X Vi omfattas inte av krav på intern revision

10. Ledningens genomgång

Verksamhetens ledning går varje år igenom följande punkter:

- Miljöorganisation
- Aktiviteter som påverkar miljön och värderingen av dem
- Miljöpolicyns aktualitet
- Miljömål- och handlingsplan för kommande år
- Verksamhetsrutiner
- Miljörisker och nödlägesberedskap
- Kompetensbehov
- Miljöberättelse
- Resultat från externa revisioner

Ledningens genomgång av ovanstående punkter har resulterat i denna Miljöhandbok som godkänts av verksamhetsansvarig.